

**УЧАСТЬ НЕДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА**

**PARTICIPATION OF NON-GOVERNMENTAL INSTITUTIONS
IN THE IMPLEMENTATION OF STATE POLICY IN THE FIELD OF SMALL
AND MEDIUM-SIZED ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT**

У статті проаналізована діяльність різних недержавних інституцій та визначено їх роль у реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва. Констатовано, що участь недержавних інституцій у реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва набуває дедалі більшого значення в умовах розвитку сучасної економіки України. Недержавні організації, такі як асоціації підприємців, фонди підтримки, громадські об'єднання та консультативні центри, відіграють важливу роль у забезпеченні взаємодії між бізнесом і державою. Вони не лише надають необхідну фінансову підтримку та освітні послуги, але й сприяють розвитку законодавчих ініціатив, що покращують підприємницьке середовище. Стверджується, що їхня сукупна діяльність дозволяє створити екосистему, в якій бізнес може розвиватися, адаптуватися до змінюваних умов ринку та отримувати доступ до нових можливостей. Однак зауважено, що має бути налагодженим постійний та конструктивний діалог між ними та представниками влади, що має сприяти більшій чіткій інтеграції їхніх зусиль у рамках загальної стратегії розвитку підприємництва. Для цього потрібна чітка координація між державними і недержавними структурами, а також розвиток правового регулювання цієї співпраці. Так, наприклад, серед не вирішених на сьогодні проблем виокремлено слабку саморегульвну діяльність суб'єктів малого та середнього підприємництва, а також недостатню взаємодію між органами влади та представниками бізнесу, що суттєво обмежують ефективність розвитку цього сектору. Відсутність чітких механізмів саморегулювання послаблює внутрішню організацію підприємницької спільноти, а недостатня співпраця з державними органами ускладнює доступ до підтримки та ресурсів, що обмежує потенціал малого і середнього бізнесу в Україні.

Ключові слова: *громадський контроль, недержавний сектор, підприємництво, реалізація державної політики, сфера розвитку малого та середнього підприємництва.*

The article analyzes the activities of various non-governmental institutions and defines their role in the implementation of state policy in the field of small and medium-sized entrepreneurship development. It was established that the participation of non-state institutions in the implementation of state policy in the field of small and medium-sized entrepreneurship is gaining more and more importance in the conditions of the development of the modern economy of Ukraine. Non-governmental organizations, such as business associations, support funds, public associations and consultation centers, play an important role in ensuring interaction between business and the state. They not only provide the necessary financial support and educational services, but also contribute to the development of legislative initiatives that improve the business environment. It is argued that their combined activities allow for the creation of an ecosystem in which businesses can grow, adapt to changing market conditions and gain access to new opportunities. However, it was noted that a permanent and constructive dialogue should be established between them and representatives of the authorities, which should

contribute to a clearer integration of their efforts within the framework of the general strategy of entrepreneurship development. This requires clear coordination between state and non-state structures, as well as the development of legal regulation of this cooperation. So, for example, weak self-regulatory activities of small and medium-sized business entities, as well as insufficient interaction between authorities and business representatives, which significantly limit the effectiveness of the development of this sector, are singled out among the currently unresolved problems. The lack of clear self-regulation mechanisms weakens the internal organization of the business community, and insufficient cooperation with state authorities complicates access to support and resources, which limits the potential of small and medium-sized businesses in Ukraine.

Key words: *public control, non-state sector, entrepreneurship, implementation of state policy, sphere of development of small and medium-sized entrepreneurship.*

Вступ. Зазвичай науковці поділяють суспільство на три сектори: до першого (державного) сектору належать «органи державної влади, бюджетні установи та організації, засновані на підставі закону чи в межах повноважень державних органів» [1, с. 3], другий (недержавний прибутковий) складає «система підприємств, господарських товариств та індивідуальних підприємців, що займаються діяльністю, пов'язаною з отриманням прибутку» [1, с. 3], третій (недержавний неприбутковий) сектор – «недержавні, некомерційні об'єднання громадян, які прагнуть допомогти собі та іншим, не ставлячи за мету одержання прибутків», функція яких «полягає у вираженні й захисті прав і свобод громадян та задоволенні політичних, економічних, правових, соціальних, культурних та інших інтересів» [2, с. 5; 3, с. 104].

Власне, сектор недержавних громадських організацій в українському суспільстві характеризується широким спектром організацій з різноманітними напрямками діяльності. Кожна недержавна організація має свою власну «філософію існування», яка конкретно визначає місію організації, мету, яку вона перед собою ставить, методи та засоби, за допомогою яких її досягає. Форми діяльності недержавних організацій охоплюють всі сфери громадського життя країни, а саме: охорона здоров'я; наука і технології; освіта; релігія; економіка; культура і мистецтво; екологія; інформація; права людини; соціальний добробут; безпека; гуманітарна сфера тощо. Слід зазначити, що недержавні організації сприяють добробуту громадян найрізноманітнішими способами – безпосередньо і опосередковано. Вони надають величезний комплекс послуг як своїм членам, так і більш значному колу людей, починаючи з профілактики і послуг у місцевому масштабі до інституційної допомоги: від організації культурних і розважальних заходів до соціального забезпечення і медичної допомоги; від послуг, наданих добровольцями до послуг, що надаються висококваліфікованими фахівцями; від безкоштовних до платних послуг [4, с. 225; 5, с. 115].

Оскільки участь недержавних інституцій у реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва набуває дедалі більшого значення в умовах розвитку сучасної економіки України, вбачаємо, що наукова акцентуація цього дослідження на так званому «третьому секторі» суспільства, що об'єктивує собою специфічний різновид учасників публічного управління, допоможе глибше зрозуміти механізми їхньої взаємодії з державними структурами та роль, яку вони відіграють у формуванні сприятливого середовища для бізнесу.

Причому варто зауважити, значна кількість вчених звертала увагу на ці та суміжні питання, адже коло досліджень у сфері розвитку малого та середнього підприємництва є досить широким, і кожен з вчених вносить свій внесок у формування комплексного бачення цієї проблематики. Так, наприклад, Л. Лукашова у статті «Діагностування результатів фасилітації малого підприємництва на різних рівнях управління», визначила перелік державних та недержавних інституцій, що беруть участь у процесі фасилітації розвитку малого підприємництва та надала характеристику основних недержавних інституцій-учасниць [6]. К. Димидюк, досліджуючи суспільні відносини, які виникають у процесі реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, прийшла до висновку, що: «недержавні суб'єкти реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності беруть участь у відповідних правовідносинах у таких формах: 1) громадського контролю щодо процесу реалізації державної політики у досліджуваній сфері; 2) інформування громадськості щодо запланованих процесів реалізації державної політики у цій сфері; 3) безпосередньої участі у публічних обговореннях проектів законів та інших нормативних актів у сфері підприємництва; 4) співпраці з органами державної влади та органами місцевого самоврядування з питань реалізації державної політики у зазначеній сфері; 5) надання пропозицій, зауважень та рекомендацій до проектів таких документів тощо» [7, с. 6].

Проте важливо враховувати, що у постановленому до розгляду формулюванні наукового завдання їхні праці звернені не були, що свідчить про недостатнє врахування у наукових дослідженнях специфіки інтеграції недержавних інституцій у механізм реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва.

Тому, **метою статті** є визначення ролі недержавних організацій у механізмах реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. За загальним правилом недержавні громадські організації здійснюють свою діяльність на демократичних засадах, якими є добровільність членства та неприбутковість. Головні цілі та завдання їх діяльності полягають: 1) у задоволенні і захисті законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів громадськості; сприянні реалізації громадських ініціатив шляхом усебічної підтримки професійних та громадських починань; 2) залученні найширших верств громадськості до розбудови відкритого громадянського суспільства в Україні; розробці та реалізації громадських програм своїми силами, а також у співпраці з державними та іншими організаціями; 3) допомозі іншим громадським організаціям у становленні та розвитку їхніх структур, інформаційна та початкова підтримка, надання різноманітних послуг організаціям; 4) в участі у програмах іноземних та міжнародних недержавних організацій, у проведенні міжнародних заходів відповідно до чинного законодавства України; 5) самостійне здійснення різних видів інформаційної діяльності або спільно з іншими організаціями на некомерційній основі; 6) формування еліти, сприяння розвитку громадянської свідомості [5, с. 113; 8, с. 98].

Відповідно, типологія недержавних інституцій базується на врахуванні різноманітних критеріїв, які можна покласти в основу їх класифікації, зокрема, мету та характер діяльності, статус, спрямованість діяльності на отримання прибутку чи неприбутковість, належність до неурядових чи самоврядних організацій, за основними сферами національної безпеки, якими вони опікуються чи на які поширюються їх діяльність, інтереси тощо [3, с. 105].

Ведучи мову про реалізацію державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва, доцільно вказати, що її ефективність залежить від наявності спільного бачення майбутнього цього сектору владою та бізнесом. Тому вироблення політики має відбуватися у процесі відкритої та постійної взаємодії між органами влади та представниками малого та середнього підприємництва.

Це декларує і Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» передбачає, адже одним із її принципів визначено забезпечення участі представників суб'єктів малого і середнього підприємництва, громадських організацій, що представляють інтереси суб'єктів малого і середнього підприємництва, у формуванні та реалізації державної політики в зазначеній сфері [9].

Зокрема громадські об'єднання підприємців та асоціації розвитку малого та середнього підприємництва здійснюють захист інтересів підприємців та впливають на процес реалізації державної політики через лобювання інтересів малого та середнього бізнесу. Як приклад, можна навести діяльність таких громадських організацій як: Всеукраїнська професійна асоціація підприємців [10], Спілка українських підприємців [11], Всеукраїнське об'єднання малого та середнього бізнесу «ФОРТЕЦЯ» [12], Харківська обласна громадська організація «Асоціація приватних роботодавців» [13] та ін.

Так, основними цілями Спілки українських підприємців є: стати єдиним найпотужнішим голосом незалежних українських підприємців; консолідувати, представляти та захищати інтереси українського бізнесу; створити цивілізований і комфортний бізнес-клімат; стимулювати і підтримувати експорт українських товарів; забезпечити формування позитивного іміджу «підприємця» і «підприємництва» в суспільстві; популяризувати та заохочувати українців до підприємницької діяльності [14].

Якщо говорити про представництво регіонального бізнес-середовища, то можна навести приклад діяльності Харківської обласної громадської організації «Асоціація приватних роботодавців». Власне, на базі Асоціації у серпні 2024 року стартував черговий курс «Перебудова бізнесу під час війни». Курс націлений на підтримку підприємців різних галузей мікро-, малого та середнього бізнесу, які працюють в Харкові та Харківській області. Ціль проекту: надати підтримку суб'єктам мікро- та малого підприємництва для забезпечення їх трансформації, відновлення діяльності і подальшого розвитку під час війни та мінімізації поточних безпекових ризиків ведення господарської діяльності у Харківській області [15].

Однак, на сучасному етапі існує низка проблем щодо реалізації права на об'єднання за професійними інтересами фізичних осіб-підприємців. Так, за даними Державної податкової служби України, за останні 4 роки (починаючи з 2020 року) кількість фізичних осіб-підприємців (далі – ФОП) в Україні зростає на 202,6 тисячі платників податків, а кількість платників податку на прибуток – на 200,1 тисячі [16]. Але, саме «фоповці» практично не приймають участь у громадських об'єднаннях. На думку фахівців це відбувається тому, що ФОПи перебувають на перетині діяльності профспілок та організацій роботодавців: ФОП, які наймають працівників, належать до категорії роботодавців; ФОП, які працюють самостійно або разом з членами своєї родини, потрапляють до категорії працівників. Сезонність роботи, нестабільність економічної ситуації призводять до часткої зміни приналежності ФОПів то до сторони профспілок, то до сторони роботодавців, що позбавляє їх можливості постійної участі в обговоренні актуальних питань [17, с. 11].

Окрім профільних об'єднань, у досліджуваній сфері існують також фонди підтримки та консультаційні центри, які також відіграють важливу роль у забезпеченні взаємодії між бізнесом і державою. Наприклад, Фонд розвитку підприємництва є фінансовою установою, засади для функціонування якої були закладені ще в 1996 році в рамках реалізації програми Федерального Уряду Німеччини «ТРАНСФОРМ» з підтримки процесу реформ в Україні. Основна мета функціонування Фонду полягає у забезпеченні фінансової та іншої супровідної підтримки приватних суб'єктів мікро-, малого та середнього підприємництва в Україні. Оскільки досягнути цієї мети можна лише за умови стабільно працюючої та розвиненої банківської системи, важливим завданням Фонду є також підтримка розвитку банківського сектору, спроможного забезпечити стійке довгострокове фінансування цієї групи суб'єктів за прийнятною ціною [18]. Або ж Проект USAID «Економічна підтримка України», який як ініціатива була започаткована в 2022 році з метою зміцнення українського аграрного експорту та пом'якшення глобальної кризи продовольчої безпеки, що загострилася внаслідок війни. В рамках ініціативи «AGRI-Україна» Проект USAID співпрацює з державними та приватними підприємствами, щоб доповнювати та залучати інвестиції в транспортування та перевалку зерна, яких вкрай потребує Україна [19]. Проект, зокрема, підтримує: релоковані підприємства та внутрішньо переміщених осіб (ВПО); українське сільськогосподарське виробництво та агроекспорт; місцеві інституції на нещодавно звільнених територіях України [20].

Таким чином, участь недержавних інституцій у механізмах реалізації державної політики у сфері розвитку малого та середнього підприємництва є різною, що обумовлюється їхньою типологією, однак діяльність кожної з таких вносить свій невід'ємний вклад до формування сприятливого підприємницького середовища в Україні. Зокрема громадські організації виконують роль посередника між державою та підприємцями, забезпечуючи представлення інтересів бізнесу у процесі ухвалення рішень, розробки політики, а також надаючи підприємцям консультаційну та інформаційну підтримку. Однак, їхня участь часто обмежується недостатньою координацією з державними органами та відсутністю чіткого механізму залучення до стратегічних процесів. Водночас фонди підтримки або консультаційні центри є донорами дорогоцінної допомоги, які не лише фінансують проекти, але й надають інше ресурсне забезпечення. Їхня сукупна діяльність дозволяє створити екосистему, в якій бізнес може розвиватися, адаптуватися до змінюваних умов ринку та отримувати доступ до нових можливостей. Проте, знову ж таки, має бути налагодженим постійний та конструктивний діалог між ними та представниками влади, що має сприяти більш чіткій інтеграції їхніх зусиль у рамках загальної стратегії розвитку підприємництва.

Висновки. Недержавні організації, такі як асоціації підприємців, фонди підтримки, громадські об'єднання та консультаційні центри, відіграють важливу роль у забезпеченні взаємодії між бізнесом і державою. Вони не лише надають необхідну фінансову підтримку та освітні послуги, але й сприяють розвитку законодавчих ініціатив, що покращують підприємницьке середовище. Водночас для ефективної взаємодії потрібна чітка координація між державними і недержавними структурами, а також розвиток правового регулювання цієї співпраці. Так, наприклад, серед не вирішених на сьогодні проблем можна назвати слабку саморегульовану діяльність суб'єктів малого та середнього підприємництва, а також недостатню взаємодію між органами влади та представниками бізнесу, що суттєво обмежують ефективність розвитку цього сектору. Відсутність чітких механізмів саморегулювання послаблює внутрішню організацію підприємницької спільноти, а недостатня співпраця з державними органами ускладнює доступ до підтримки та ресурсів, що обмежує потенціал малого і середнього бізнесу в Україні.

Список використаних джерел:

1. Ткачук А.Ф. Законодавство для третього сектору: необхідність та перспектива змін. К. : Ін-т громадянського суспільства, 2002. 32 с.
2. Третій сектор в Україні: проблеми становлення / за заг. ред. М.М. Ілляш; Український ін-т соціальних досліджень, 2001. 70 с.
3. Клименко Н. Г. Недержавні інституції: їх види та класифікація. *Інвестиції: практика та досвід*, 2017. № 11. С. 103–108. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/11_2017/21.pdf
4. Розвиток громадянського суспільства в Україні: минуле, сучасність, перспективи : колективна монографія / за заг. ред. О.М. Руденко, С.В. Штурхецького. Острог, 2014. 328 с
5. Жеребятнікова І. В. Роль недержавних організацій у становленні громадянського суспільства в Україні. *Розвиток громадянського суспільства як необхідна складова європейської інтеграції України* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 06 жовтня 2022 р.: тези допов. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 112–116.
6. Лукашова Л. Діагностування результатів фасилітації малого підприємництва на різних рівнях управління. *Підприємництво та інновації*, 2020. № 12. С. 68–76. URL: <http://ei-journal.in.ua/index.php/journal/article/view/310/304>
7. Димидюк К. Д. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності в Україні : автореф. дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.07. Харків, 2023. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/22fd0427-d7bd-43a3-abae-6714bf5a1ac0/content>
8. Громадські організації у дискурсі демократизації суспільства: монографія / за наук. ред. В. П. Беха. Київ, 2011. 680 с.
9. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>
10. Всеукраїнська професійна асоціація підприємців, 2024. URL: <https://vpap.com.ua/>
11. Статут Громадської спілки «Спілка українських підприємців» від 14.05.2018 р. № 22. URL: <https://sup.org.ua/uploads/pdf/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82%20%D0%A1%D0%A3%D0%9F.pdf>
12. Громадська організація «Всеукраїнське об'єднання підприємців малого та середнього бізнесу «Фортеця», 2024. URL: <https://fortetsya.org.ua/>
13. Асоціація приватних роботодавців, 2024. URL: <https://apr.org.ua/>
14. Найбільша об'єднана сила незалежних українських підприємців. Спілка підприємців України, 2024. URL: <https://sup.org.ua/uk/mission>
15. Стартує новий набір на курс «Перебудова бізнесу під час війни». Харківської обласної громадської організації «Асоціація приватних роботодавців», 2024. URL: <https://apr.org.ua/startuye-novij-nabir-na-kurs-perebudova-biznesu-pid-chas-vijni/>
16. Присяжна Л. В Україні збільшилась чисельність ФОПів, але зменшилась кількість платників ПДВ. ТОВ «інформаційно-аналітичний центр ЛІГА», 2024. URL: https://biz.ligazakon.net/news/226745_v-ukran-zblshilas-chiselnst-fopv-ale-zmenshilas-klkst-platnikv-pdv
17. Участь організацій малого та середнього бізнесу у переговорному процесі з органами влади при формуванні політики регулювання соціально-трудова сфери. Київ, 2017. URL: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/policy_paper_ukr_pdf_0.pdf
18. Принципи роботи. Фонд розвитку підприємництва, 2024. URL: <https://bdf.gov.ua/pryntsypy-roboty/>
19. Про проєкт. Economic support of Eastern Ukraine, 2024. URL: <https://era-ukraine.org.ua/about/>
20. Проєкт Агентства USAID «Економічна підтримка України» підтримує проєкти розвитку експортної інфраструктури України. *Урядовий портал*, 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/proekt-ahentsva-usaid-ekonomichna-pidtrymka-ukrainy-pidtrymaie-proekty-rozvytku-eksportnoi-infrastruktury-ukrainy>